

Rukověť niněristy

aneb kterak si nástroj seříditi, aby nevrzal k
radosti své i p.t. publika

Zdeněk Seidl

1. Struny

Pro nástroje menzury 380 mm, které vyrábím nejčastěji platí následující:

G/C ladění

melodická g	violová g, Thomastik Dominant, Vision, Corelli Crystal atd.
melodická g ¹	Aquila střevoová 88-100HT, 88-100HV,
basová G	¼ cello C
basová C	¼ cello G
rytmická g	Aquila Nylgut 130
rytmická c/d	Aquila Nylgut 100
altová c/d	Aquila Nylgut 100, ¼ cello D
resonanční struny g ¹ , c ¹	kytarové kovové E,H

D/G ladění

melodická d ¹	violová d, Thomastik Dominant, Vision, Corelli Crystal atd.
melodická d ²	violová a, Thomastik Dominant, Vision, Corelli Crystal atd.
basová D	¼ cello G
basová G	¼ cello C
rytmická d	Aquila Nylgut 100

altová g	violová g, Thomastik Dominant, Vision, Corelli Crystal atd.
----------	--

Opletené struny:

Alespoň melodické struny vybíráme z kvalitních značek jako např. Thomastik, Corelli apod. Struny jsou to sice drahé, ale levné dráty nehrají dobře.

Na struny bordunové můžeme použít levnější značky. Vždy by to ale měly být kratší violoncellové struny ($\frac{1}{4}$ - $\frac{1}{8}$), delší mohou dělat problém při navíjení.

Pokud chceme tón měkčí, volíme struny se syntetickým nebo střevovým jádrem.

Chceme-li tón hlasitější a ostřejší, sáhneme po strunách s jádrem kovovým.

Neopletené struny:

jsou buď střevové nebo nylonové (Nylgut, New nylgut). Struny střevové mají lepší zvuk, ale reagují na změny vlhkosti a teploty. Nylonové struny jsou stran vlivů okolí spíš netečné, ale hůř hrají a dost se vytahují, takže nové nylonové struny je třeba častěji ladit.

Já doporučuji střevové alespoň na melodické struny a na rytmické, či altové mohou být nylonové.

Střevové Aquila i nylonové Nylgut se dají koupit např. v eshopu servisprohudebniky.cz

1.1 Seřízení melodických strun

Melodické struny musí mít správný kontakt s povrchem kola.

. Je-li potřeba výšku strun seřídit, liší se postup podle typu kobyly. Kobyly stavitelné šroubem, jednoduše šroubem zvýšíme či snížíme, a to při povolených strunách. Na kobykách bez šroubů struny zvedneme tak, že je podložíme kousky papíru, tenké plastové folie atd (obr 1.)

Obr 1.

Pokud je potřebujeme výjimečně spustit více dolů na kolo, musíme prohloubit zářezy na kobyлке kulatým jehlovým pilníkem či nožem.

Struny bez namotané vaty mají mít se strunou právě takový minimální kontakt, aby při točení kolem struny lehce proznívaly.

Toto je dobrý výchozí bod při seřizování tlaku melodických strun na kolo. Po namotání vatiček můžeme podle potřeby tlak mírně změnit dalším snížením či zvýšením kobylinky. Dřevo, ze kterého je kobyłka udělána, je hygroskopický materiál a mění svou velikost v závislosti na relativní vzdušné vlhkosti. Je proto třeba seřizovat kobyłku i v průběhu roku. V zimě mohou být struny níž než v létě.

Instalace vaty

Vata se na struny dává proto, aby je chránila před destruktivním vlivem dřevěného kola a také kvůli kultivaci tónu.

Postup při instalaci vatiček:

1. Strunu zvedneme a nehty sedřeme starou vatu ze struny pryč.
2. Pak potřeme strunu v místě nad kolem kalafunou, aby se vata neprotáčela. Pokud chceme používat tzv. "smyčcovou" techniku hry, při které točíme klikou krátce po- a proti směru, je lepší potřít strunu pod vatou roztokem kalafuny v acetonu. Ten si snadno připravíme do vymyté skleničky od laku na nehty tak, že nasypeme do půlky drcenou kalafunu, doplníme acetonem a necháme rozpustit.
3. Poté vezmeme velice malé množství vaty, rozprostřeme ji do tenké vrstvy a zformujeme čtvereček cca 20 x 20 mm (obr 2.) Ten vsuneme mezi kolo a strunu (obr 3.)

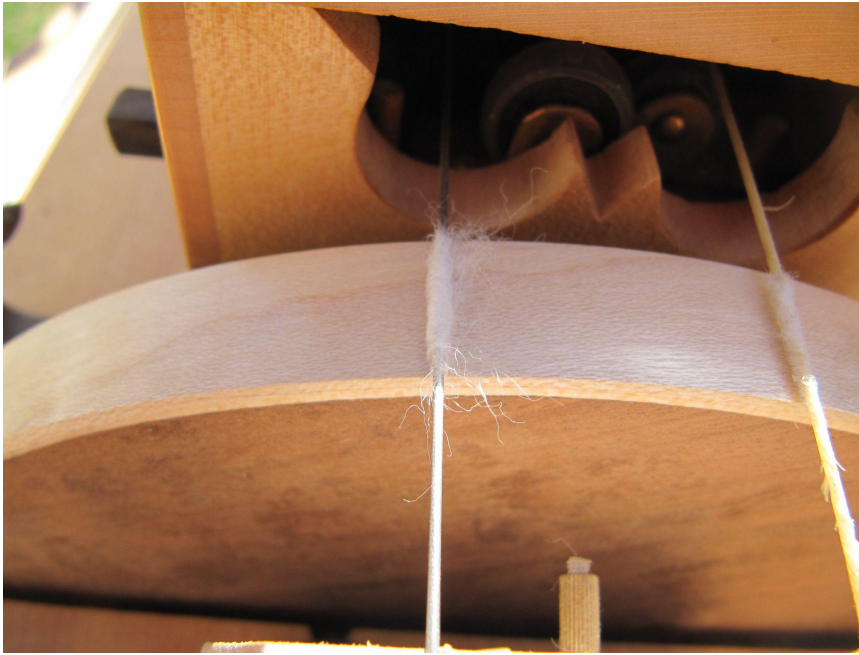
4. Strunu nasadíme zpět na kolo a vatičku pak zamotáme kolem struny tak, že točíme kolem jako při hře a prsty protáčíme strunu v opačném směru. Na struně vznikne zámotek, který musí být právě jen tak malý, aby pokryl strunu. Ne víc. (obr 4.)

Obr 2.

Obr 3.

Obr 4.

Příliš vaty způsobuje hrubý nepříjemný tón a problémy s laděním vyšších poloh. Je to mimochodem častá chyba začátečníků.

Vata vydrží v závislosti na četnosti hraní obvykle několik dní.

Na melodické a rytmické struny dáváme vaty co nejméně. Na struny basové může být vaty víc.

Vata má být jemná s dlouhým vláknem. Já používám vatu z dámských hygienických tampónů *o. b.*

Kalafunování kola

Kalafunu přitiskneme lehce na plochu obruče kola a 2 - 3 x zatočíme. Kalafuny není potřeba mnoho, naopak příliš kalafuny způsobuje hrubý a skřípavý zvuk.

Není od věci si při kalafunování zvednout melodické a rytmické struny a basové ponechat na kole. Po nakalafunování několikrát rychle otočit kolem a otřít tak přebytek kalafuny do vatiček basových strun - ty jsou na překalafunování méně náchylné.

Kolíky

Dřevěné kolíky je potřeba čas od času mazat kolíkovým lubrikantem k tomu určeným. Dá se koupit v každých hudebninách.

Banjové mechaniky jsou bezúdržbové, stejně tak mechaniky Wittner Finetune.

Při navíjení strun je dobré navinout jen 2 - 3 závity u opředěných a 3-4 závity u neopředěných strun. Příliš velké náviny zhoršují ladění a v případě mechaniky Wittner Finetune je mohou i zničit.

Demontáž mechanik je lepší nechat na výrobci či opraváři.

Mechaniky Wittner se za žádných okolností nesmí vytahovat za hlavu kolíku, ale vysouvají se jemným poklepáváním zespodu na konec dřívku!

Ladění tangentů

Ladění tangentů není potřeba provádět příliš často. Pokud tónová řada přestane ladit náhle po výměně vaty, je na vině právě ta a je potřeba je provést její výměnu znovu a lépe.

Ke změně pozice tangentů přikročíme až tehdy, jsme-li si jist, že máme správně nastavený kontakt strun s kolem a správně namotané vatičky.

K novému naladění tangentů je často třeba také přistoupit po výměně strun za struny jiné značky nebo síly.

K hrubému naladění je možné použít moderních digitálních ladiček, ale dokončit je to lépe podle sluchu, protože bordunovým nástrojům nesvědčí příliš rovnoměrně temperované ladění.

Kapodastry

Pokud jsou na nástroji kapodastry, je potřeba počítat s tím, že jsou nastaveny na určitý typ a sílu strun. Pokud typ nebo sílu strun změním, bude nejspíš potřeba znovu kapodastry seřídít. Seřízení se provádí inbusovým klíčem s kuličkou.

Závěsy pásu

Závěsy pásu doporučuji používat výhradně uzamykatelné (strap-lock). Na pás jsou našroubované a maticku či šroub je potřeba čas od času zkontrolovat a je-li třeba dotáhnout.

Hlavní problémy a jejich možná řešení

1. melodické struny snadno překmitnou o oktávu výš, zejména při rychlejším točení.
 - ⇒ malý tlak strun na kolo
 - ⇒ málo kalafuny
2. hrubý, nekultivovaný tón
 - ⇒ příliš velký tlak strun na kolo
 - ⇒ příliš kalafuny

3. Vyšší tóny nestabilní nebo rozladěné
 - ⇒ příliš vaty
 - ⇒ špatně nastavený nultý pražec
4. Bzučení jednotlivých tónů
 - ⇒ tangenty stejného tónu se nedotýkají strun současně
 - ⇒ uvolnění tangent
5. nerovnoměrný zvuk
 - ⇒ otisky prstů nebo jiná mastnota na obruči kola
 - ⇒ špatně upevněná vata, protáčí se nepravidelně nakalafunováno
 - ⇒ mechanicky poškozená obruč kola, např. pádem nebo poškrábáním při úpravě kobylky
6. skřípavé zvuky při točení klikou
 - ⇒ skřípe šroub sloužící jako osa v dřevěné rukojeti kliky. Šroub vyšroubovat pomocí imbusového klíče, lehce potřít vazelínou a vrátit zpět.
 - ⇒ skřípe osa kola v ložiscích. Je potřeba opatrně rozebrat celý systém uložení osy kola, promazat a vrátit zpět. Šikovný a přemýšlivý kutil zvládne sám. Kdo si netroufne, měl by se raději obrátit na výrobce nebo člověka se zkušeností s opravou a seřizováním niněr.

Příslušenství

Pinzeta - usnadní navlékání strun a nitě rytmických strun do kolíků a také manipulaci s kovovými tangenty a šroubky

Šroubováky, klíče - příslušné velikosti na různé šrouby: tangenty, kapodastry, nuty, kobylky, rezonanční struny ... Imbusové klíče jsou vždy lepší s kuličkou, která umožňuje pohodlný přístup i ze stran

Kulatý jehlový pilník - na úpravu zářezů na kobylkách

Proužky papíru či plastové folie - na podložení melodických strun na kobylce

Roztok kalafuny v acetonu - na uchycení vatiček. Dobře s k tomu hodí prázdná lahvička od laku na nehty

Kalafuna - houslová či violoncellová

Vata - z hygienických dámských tampónů značky o.b.

Ladicí klíč - ladění dřevěných kolíků je bez něj velice problematické

